

Лекція 1

Актуальність економічної освіти дітей дошкільного віку

Становлення соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні неможливе без кардинальних змін в економічній освіті. Першочерговим завданням економічної освіти дошкільнят є підготовка дітей до життя в умовах сучасного суспільства. Вивчення базових економічних категорій сприятиме кращому розумінню реальних економічних процесів та ефективній участі в них індивідів, застосування економічних знань у ситуаціях реального життя.

Слово *економіка* в перекладі з давньогрецької мови означає «вміння вести домашнє господарство». Зараз під цим поняттям розуміють господарство в найширшому розумінні цього слова: домашнє господарство, певне підприємство, господарство міста, держави — все це економіка.

Світовий досвід доводить, що найважливішим чинником ефективності економічної освіти є її неперервність. Результативність економічної освіти забезпечується її поетапністю.

Дошкільне виховання — це перша ланка в системі безперервної освіти. У сучасній концепції освіти підкреслюється особливе значення значення дошкільного віку в формуванні та розвитку унікальної особистості дитини. На цьому етапі закладаються основи особистісної культури, забезпечується засвоєння первинних соціокультурних правил і норм. Досвід

зарубіжних країн свідчить, що вже у віці 5-7 років діти успішно засвоюють економічні поняття, такі як «потреби», «вибір», «товар», «гроші», «ціна» та ін.

Із раннього дитинства малюк стикається з економічними проблемами, які обговорюються в сім'ї (товар, праця, гроші тощо). Саме Життя в родині дає дітям можливість опанувати основи відповідної поведінки: вибір та споживання продуктів харчування, різних товарів та послуг з урахуванням їхньої значущості, корисності, необхідності. Крім того, дошкільник починає на практиці засвоювати правила поведінки в різних закладах: лікувальних, навчальних, розважальних, торговельних тощо.

Усі ми — і діти, й дорослі — є суб'єктами відносин споживання, адже протягом життя споживаємо товари і послуги.

Спостереження за поведінкою дорослих свідчать про досить низьку економічну культуру в більшості з них, у тому числі й тих, хто має дітей. Так, батьки часто не мають достатніх знань про товари, які купують, не приділяють належної уваги їхній якості, нерідко пропонують дітям те, що шкодить їхньому здоров'ю: солодощі, газовані напої, чіпси, небезпечні іграшки. Відсутність необхідних знань заважає об'єктивно оцінити той чи інший товар. Дуже часто дорослі, а отже, й діти, орієнтуються у виборі здебільшого на рекламу, яка не завжди буває об'єктивною та правдивою. Названі чинники зумовлюють неабияку актуальність проблеми навчання та виховання споживача в сучасній Україні.

Дошкільний навчальний заклад має можливості цілеспрямованої педагогічної діяльності у сфері економічної освіти

дошкільників. На жаль, ознайомлення дітей з деякими доступними економічними уявленнями не є обов'язковим у програмі дошкільної освіти. Маємо констатувати, що сьогодні економічна освіта дошкільнят є скоріше епізодичною, ніж цілеспрямованою та системною. Загалом вона зводиться лише до розгляду окремих понять («гроші», «крамниця», «банк»). Разом з тим на сьогодні вже розроблено програми з економічної освіти для дітей дошкільного віку. Так, у програмі «Дитина в дошкільні роки» виокремленні показники компетенції дитини старшого дошкільного віку в галузі економіки.

У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти передбачено формування в дітей елементарних споживчих уявлень, зокрема про товари і послуги, гроші. В освітній лінії «Дитина у світі культури» в частині «Предметний світ» зазначено, що дитина 6 років має «уявлення про заощадливе ведення домашнього господарства, вмє ощадливо ставитися до речей, грошей. Розрізняє соціальні ролі "покупець", "продавець", поняття "товар", "гроші", "заощадливий", "недбайливий"».

На нашу думку, дітям уже в дошкільному віці потрібно мати первинні уявлення про свої потреби та потреби своєї родини; розуміти, що потреби можуть бути безмежними, а можливості для їх задоволення — обмеженими; уміти співвідносити свої бажання з можливостями родини їх задовольнити. Дошкільнята здатні робити висновки про значення товарів і послуг у житті людини, про особливості різних професій і їхнє значення в суспільстві.

А. Шатова пропонує авторську програму «Дошкільник і економіка» (для дітей старшого дошкільного віку). Програма складається з чотирьох блоків: «Праця — продукт», «Гроші: ціна (вартість)», «Реклама: бажання та можливості», «Корисні навички і звички в побуті — теж економіка».

Автор вважає, що вже в дошкільному віці з ролі «безтурботного споживача» дитина стає свідомим споживачем, а згодом створює предмети споживання. У цьому запорука нового мислення, нового ставлення до життя.

У своїй книзі «Економічне виховання дошкільників» Е. Курак викладає приблизну програму, яка містить такі теми: «Потреби», «Як багато різних потреб», «Які потреби можна і треба задовольняти, а які ні, і чому», «Хто виробляє товари і продукти», «Обмін і гроші. Ринок. Попит і пропозиція, ціна», «Гроші. Для чого вони потрібні людям», «Обмін товарами та послугами з іншими країнами».

Л. Лохвицька акцентує увагу на значущості споживчих знань як складової повноцінного і всебічного виховання та успішного входження дітей дошкільного віку в соціальне середовище. Специфіку формування споживчих знань у період дошкільного дитинства автор бачить у тому, що така робота повинна здійснюватися комплексно: під час ознайомлення з елементарними економічними поняттями (економічне виховання), культивування поваги до людей різних професій (трудове виховання), стимулювання безпечної поведінки (безпека життєдіяльності), вивчення довкілля, прищеплен-

ня валеологічних навичок (культурне і безпечне споживання продуктів харчування), у ході ігрової діяльності тощо.

Н. Грама у своїх дослідженнях розглядає теоретичні засади проблеми економічної грамотності, її сутність, структуру, компоненти, умови, чинники розвитку і формування. Вона вважає дошкільний вік найбільш сприйнятливим і благодатним віком для впровадження економічних знань в елементарній формі, які становлять основу пропедевтики цих знань. Автор виділяє понятійне ядро елементарних економічних уявлень для дошкільного періоду навчання дітей і класифікує їх за такими групами:

- 1) розподіл, споживання, попит, пропозиція, вироблення (виробництво);
- 2) гроші, товар;
- 3) ціна, вартість, цінність;
- 4) економія, раціональність, час;
- 5) моделювання процесів, економічні технології.

Сучасний економічний стан нашого суспільства вимагає виховання в людей бережливого ставлення до народного надбання, матеріальних цінностей; навчання економного, раціонального використання природних багатств.

Дошкільний вік — це період формування моральних якостей, однією з яких є ощадливість. Серед компонентів моральної якості — навички моральної поведінки, дотримання яких повинно стати життєвою потребою людини.

У дітей необхідно виховувати усвідомлене розуміння: речі треба берегти не тому, що дорослі будуть незадоволені, а тому, що

будь-яка річ — результат праці багатьох людей і ресурси для її виготовлення обмежені. Побут у сім'ї, у дошкільному навчальному закладі повинен давати приклади дбайливого ставлення дорослих до особистої та суспільної власності.

Із раннього віку діти споживають суспільні блага, але не завжди привчаються їх берегти: розкидають обгортки від цукерок і морозива, ламають гілки дерев, малюють на стінах, не вимикають вчасно світло в приміщенні, псують книжки. Це спричинено, зокрема, тим, що дорослі недостатньо працюють над прищепленням дітям звичок до порядку, догляду за своїми речами, їхньою чистотою, відповідальності за них.

У педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського чітко простежується думка про важливість формування в дітей бережливого ставлення до світу цінностей. Він вважав за необхідне усвідомити важливу істину: людина живе завдяки тому, що її матеріальні й духовні потреби задовольняють сотні, тисячі інших людей. Особливо В.О. Сухомлинський підкреслював важливість виховання бережливого ставлення до народного надбання, матеріальних цінностей: «Якщо ви хочете, щоб у роки отрочтва й ранньої юності людина була ощадливою й внутрішньо дисциплінованою, щоб її турбота про суспільні інтереси мала не показний характер, а виражалася в сердечній тривозі про речі, які особисто їй не належать,— нехай у роки дитинства що-небудь суспільне стане для неї дорогим, невід'ємним від особистих радощів, особистого щастя».

Необхідність виховання доброго господаря підкреслював у своїх працях А. С. Макаренко. Він писав: «Треба, щоб дитина з

малих літ привчалася розумно користуватися речами, не допускаючи, щоб речі керували нею. Добрий господар повинен завжди бачити наперед, що в нього починає старіти, не допускати занадто швидкого зношування речей, вчасно їх ремонтувати й купувати тільки справді потрібні речі, а не ті, що він бачив на ринку чи в іншої людини». Ощадливість А. С. Макаренка розглядав як особливий вияв турботи, яка потім реалізується в корисних навичках.